

Co dovede člověk? Co čas?

8.3.2011 Týdeník Rozhlas str. 8 Fejeton
Miloš Doležal Knihovna Václava Havla

V inflační lavině všemožných kulturních programů, projektů, produkcí a akcí, které denně „sžuchnou“ na lid obecný a přimáčknou ho k zemi, dokáže potěšit skromná výstava, kterou můžete obsáhnout několika kroky, a přesto vám umožní dotyk s celkem, s univerzem. Na takovou malou „kapesní“ výstavu jsem narazil v **Knihovně Václava Havla** v pražské Galerii Montmartr, kde v jedné nevelké místnosti vystavuje do konce května několik svých objektů, kreseb, náčrtů, studií a zapsaných názvuků fonické poezie výtvarník a freskař Vojmír Vokolek (1910-2001), od jehož smrti uplyne letos v létě deset let.

Nastříhaný plech, zrezné sudy, rozštíplé špalky, buližníky, zdi, písmena, hlásky - to byl výchozí materiál, ze kterého stavěl své sochy, objekty a básně. Píši „stavěl“, ale přílehavější by snad bylo, že Vokolek znovuskládal či komponoval metafory a podobenství o stvoření světa, o vznikaní a zanikání, o pr vním člověku, o pokušeních, o umírání.

Mnoho z Vokolkova díla je dnes nenávratně zničeno - některé chrámové fresky, křížová cesta, dřevěné objekty podlely lidské zhovadilosti a křupanství, rozpadly se v deštích, zimách, pod útokem červotočů. Sám autor se z toho ale nehroutil, pozoroval to s pobaveným odstupem a lakonicky komentoval: „Mám rád, když v tom pracuje čas.“ Na pražské výstavě jsem si jej znovu „přivola“ i s těmi několika návštěvami u něj doma v Pardubicích.

Málomluvná a vysoká postava, jakoby vysekaná z jednoho kusu kmenu, v jehož letokruzích byla vepsána rodinná umělecká „hut“ otec majitel tiskárny (tiskly se tam krásné knížky pro Starou Říši, Demla, Reynka, Josefa Čapka), bratr Vlastimil, vynikající tiskař, a druhý bratr Vladimír zase výsostný básník. Tedy něco jako bratrská „manufakturní“ triáda, která si říkala Lis tří bratří. A nemělo by se zapomenout ani na sestru Květu stojící v pozadí - ženu řeholního nasazení a služby, v padesátých letech vězněnou v komunistickém kriminálu, která do poslední chvíle obětavě pečovala nejen o bratra Vojmíra.

Byla to u Vokolků zvláštní odpoledne - Vojmírova paměť sahala daleko do času, ale on svým přístupem stál jako výsostný solitér mi-mo takzvané aktuální umělecké proudy. A jestli ho něco fascinovalo, bylo to raně křesťanské umění a středověcí freskaři, poloanonymně skrytí za svá díla. Po ruce si nakonec nechával už jen dvě knihy - Bibli a Giottovu monografii.

Vyprávěl nám, jak před válkou jako poutník za uměním navštívil Itálii a pochopitelně nemohl vynechat mozaiky v Ravenně. Přihodilo se mu tam, že v jednom chrámu zapomněl dalekohled, kterým si mozaiky „přibližoval“, a místní fiakrista (auta tehdy jezdila zřídkka) jej dojel, ztracený dalekohled mu vrátil a zadarmo jej svezl po městě. „To byli ještě slušní lidé“, dodal malíř zvučně. Pak ukázal na hnědý vysoký stůl v rohu - to prý jediné zbylo z otcovy tis-kárny, když ji bolševičtí soudruzi znárodnili a celé zařízení barbarsky roztržili.

Skupinka přátel seděla tehdy kolem pardubického stolu s obloženými chleby a Vojmír Vokolek vytáhl z desek několik svých mladických dřevorytů (většinu rozdál, nic nearchivoval, minulostí nežil) a rychle přešel k „čerstvým“ maketám rozpořezávaných plechových objektů. Odpoledne se pak jelo na statek do Dvakačovic, který mu sloužil jako dílna i živá, stále se proměňující galerie, kde své práce uspořádal do ucelených, k sobě se vztahujících cyklů, které později, už po vystěhování, nebylo možné složit do původního tvaru. A vlastně se již ani nenašel srovnatelný prostor, kam by bylo příhodné objekty umístit.

Torzo Vokolkova díla, které se dochovalo, je dnes umístěno ve stálé expozici na zámku v Bystřici pod Hostýnem. Z toho dvakačovického místa mi v paměti utkvěli vysokí plechoví panáci „plující“ stodolou a dva objekty - fortelná fošna s kamennými pecny chlebů a z placáků a kamenné šišky sestavený „vzlétající“ motýl. Mluvila z nich pravěká primitivnost, samorostlá urputnost a živelnost, jakoby odposlouchaná od stromů a skal.

Přitom malíř nebyl žádný nekultivovaný inzit, ale výtvarně poučený tvůrce, jak ostatně ukazuje jeho biografie: absolvoval VŠUP a grafickou speciálku na pražské AVU začátkem třicátých let. Avšak sám Vokolek dodával, že profesory moc neuznával, školu vážně „nebral“ a ani pro diplom si nedošel.

Nakonec se jelo do venkovských kostelů v Hrbokově, Bučicích a Rozhovicích, což jsou tři z deseti sakrálních prostorů, které Vokolek v šedesátých a sedmdesátých letech vymaloval freskami. Výzdobu těchto chrámků, která pocházela povětšinou z 19. století, zcela oprávněně považoval za kýč. A vedle toho, že chtěl kostely nově vymalovat, usiloval je zároveň zbavit většiny této klišovité výzdoby a vytvořit tak nový sakrální prostor.

Komponoval fresky na biblické náměty jako velké dramatické scény s množstvím postav, oděných do soudobých kostýmů, a vždy doplněné i o řadu nečekaných

detailů: plechovky, noviny, fotoaparáty a třeba i kobylička luční u nohou Jana Křtitele. Zatímco v Hrbokově a Bučicích nový freskový „zástup“ farníci přijali, v Rozhovicích nikoli. Svatyně, stojící uprostřed vsi na výrazném návrší, se během osmdesátých let pomalu měnila v ubohou trosku a déšť smýval ze zdí barvy.

Bratr Vladimír o Vojmírově rozhovickém nasazení tehdy v jedné své básni napsal: „Kluci na zastávce už ho znají /prstem si na něho ukazují /Hele ho mazala pomazanýho /.../ je tu jen lešení na které vystupuje /čarami rozmnožuje barvami nasycuje /čeho zde není nikdy dost.“ Dnes už je kostel opravený, freska zrestaurovaná, ale z Vokolkovy křížové cesty a mobiliáře nezůstalo nic. Vlastně jen plechová torza, která jsme tehdy našli vyhozená na smetišti za hřbitovní zdí.

Když jsme pak večer od Vokolků odjížděli, dal nám starý malíř každému do ruky kámen - buližník. Nejen pro onu omletou hmotu, jejíž oblení muselo trvat věky, ale i proto, abychom sami potěžkali tíhu země - jednu z osudových konstant života -, o které malíř, sochař a freskař Vojmír Vokolek věděl své.